Názory verejnosti na drogy a protidrogovú politiku

(Predbežná analýza dát z výskumu NMCD "Prevalencia drog, alkoholu a fajčenia 2015")

Robert Klobucký

Sociologický ústav SAV, Bratislava

Úvod

Pri sledovaní vývoja slovenskej verejnej mienky k problematike drog sme sa zamerali predovšetkým na tieto oblasti:

1. Názory na rozšírenosť drog a závislostí
2. Hodnotenie drogovo závislých
3. Akceptácia užívania drog
4. Dostupnosť drog
5. Rizikovosť drog
6. Drogová politika

Vývoj názorov slovenskej verejnosti na každú z týchto oblastí sme sa snažili prezentovať pomocou výskumu uskutočneného pre Národné monitorovacie centrum (NMCD) v roku 2015, ktorých doplnkom sú prieskumy NMCD a Štatistického úradu SR z rokov 1994 – 2010. Takýto rad prieskumov nám v niektorých otázkach umožňuje i analyzovanie časových trendov.

1. Rozšírenosť drog a závislostí

Slovenská verejnosť je presvedčená, že situácia v užívaní drog sa zhoršuje. Na otázku „Myslíte si, že v porovnaní so stavom pred niekoľkými rokmi je situácia v užívaní drog na Slovensku...?“ odpovedala väčšina respondentov, že je horšia (35,7%), alebo oveľa horšia (15,3%). Približne rovnako sú o zhoršujúcej sa situácii presvedčení tak mladší ako i starší respondenti. Pri tejto otázke sú však zaujímavé najmä regionálne rozdiely: zatiaľ čo v Bratislavskom kraji si podstatná časť respondentov myslí, že situácia zostala nezmenená (44%), výrazné zhoršenie pociťujú respondenti najmä v Nitrianskom kraji (69,5% odpovedí „horšia“ alebo „oveľa horšia“) ako i v Banskobystrickom kraji (62,5% odpovedí „horšia“ alebo „oveľa horšia“).

Verejnosť však v porovnaní s rokom 2010 vníma situáciu v užívaní drog na Slovensku o niečo pozitívnejšie. V roku 2010 až 60,7% vnímalo situáciu ako horšiu alebo oveľa horšiu a v roku 2015 to bolo už iba 51%. V porovnaní s rokom 2010 narástol počet respondentov, ktorí situáciu pokladajú za oveľa lepšiu alebo lepšiu (z 5,3% na 7,9%) alebo si myslia, že zostala nezmenená (z 19,7% na 26%). (Bližšie pozri Tabuľku č. 1)

Tabuľka č. 1

Myslíte si, že v porovnaní so stavom pred niekoľkými rokmi je situácia v užívaní drog na Slovensku:		
	rok 2010	**rok 2015**
oveľa lepšia	1,2	1,6
lepšia	4,1	6,3

zostala nezmenená	**19,7**	**26**
horšia	35,1	35,7
oveľa horšia	25,6	15,3
neviem	14,3	15,1

Nejednoznačný názor má slovenská verejnosť v posudzovaní vplyvu hospodárskej situácie na užívanie drog, keď o niečo málo viac ako polovica respondentov (56,8%) je presvedčená, že hospodárska situácia má vplyv na užívanie drog a o niečo menej ako polovica (43,2%) že nie. Zároveň platí, že tí respondenti, ktorí sú presvedčení, že situácia v užívaní drog je horšia si zároveň tiež častejšie myslia, že za to môže hospodárska a finančná situácia. I pri tejto otázke sa dá pozorovať istý trend, pretože v porovnaní s rokom 2010 pribudlo (o 5,2%) tých respondentov, ktorí sú presvedčení, že hospodárska situácia má vplyv na užívanie drog. (Bližšie pozri Tabuľku č. 2)

Tabuľka č. 2

Myslíte si, že na užívanie drog má vplyv aktuálna hospodárska situácia?		
	rok 2010	**rok 2015**
áno	51,6	**56,8**
nie	48,4	43,2

Ďalšia otázka skúmala či respondenti poznajú niekoho kto užíva jednotlivé druhy nelegálnych drog. Z výsledkov, ktoré prináša Tabuľka č. 3 je zrejmé, že najrozšírenejšou drogou je marihuana. Viac ako tretina všetkých respondentov (36,3%) pozná niekoho kto ju užíva a dokonca viac ako polovica respondentov (55,7%) vo veku 15-34 rokov pozná niekoho kto ju užíva. Nasledujú steroidy a anaboliká (14,5%), pervitín (11,8%), extáza (10%), inhalanty (8,6%) a halucinogénne huby a rastliny (7%). Najvyšší podiel respondentov, ktorí poznajú niekoho, kto užíva marihuanu je v Bratislavskom (41,7%), Banskobystrickom (40,7%) a Nitrianskom kraji (39,4%) a naopak najmenší je v Košickom kraji (29,8%). Najvyšší podiel respondentov, ktorí poznajú niekoho, kto užíva pervitín je v Banskobystrickom (16,9%), Bratislavskom (14,3%), a Nitrianskom kraji (14,2%) a naopak najmenší je v Košickom kraji (7,4%). Najvyšší podiel respondentov, ktorí poznajú niekoho, kto užíva extázu je v Bratislavskom kraji (14,7%), v prípade halucinogénnych húb a rastlín je to Žilinský kraj (10,5%) a v prípade inhalantov Banskobystrický kraj (12,8%).

Tabuľka č. 3

Poznáte osobne niekoho kto užíva:	**vek 15-64**	**vek 15-34**
Marihuanu/hašiš	**36,3**	**55,7**
Steroidy/anabolika	14,5	23,2
Pervitín (péčko, piko, perník)	11,8	19,4
Extázu	10	17,5
Inhalanty (toluén - Téčko, lepidlo, benzín, rozpúšťadlá, riedidlá)	8,6	11,5
Halucinogénne huby a rastliny	7	12,4
Amfetamíny	6,4	10,3
Kokaín	4,2	6,6
LSD	4	7,3
Heroín	3,7	5,4
Nové psychoaktívne látky rastlinného pôvodu napr. šalvia divinorum,	3,1	4,8

durman		
Iné opiáty než heroín (metadón, subutex, ópium, Fortral, petidín, kodeín, Dolsin)	2,8	4,1
Syntetické katinóny (nové psychoaktívne látky so stimulačným účinkom, obvykle vo forme tabletiek, práškov alebo tekutín)	1,8	2,8
Syntetické kanabinoidy v rastlinných zmesiach alebo v inej forme (tzv. nové psychoaktívne látky - NPL)	1,5	2,3
Netalin	0,9	1,4

S rozšírenosťou drog súvisí i otázka „Kde, v akom prostredí Vám naposledy ponúkli zadarmo alebo na predaj legálnu drogu?“. (Pozri tabuľku č. 4) Podľa výsledkov až 70,7% respondentom nebola nikdy ponúknutá žiadna droga. Významne menej však nikdy neponúkli drogu mládeži a mladým dospelým (51,7%). Porovnanie s výskumom z roku 2010 zároveň naznačuje, že tak v celej populácii ako i pri mladých ľuďoch mierne poklesol podiel respondentov, ktorým nikdy nebola ponúknutá žiadna droga. Najfrekventovanejším miestom ponuky drogy boli: klub, diskotéka (9,7%), nasledované súkromnou oslavou, párty (7,6%), krčmou, barom, reštauráciou, kaviarňou (6,9%), a verejným miestom (ulica, park, stanica) (5,5%). Z výsledkov možno usudzovať, že i vzhľadom na rozšírenosť jednotlivých druhov nelegálnych drog (marihuana je jasne najrozšírenejšia), je ich distribúcia pomerne často neanonymnou záležitosťou prebiehajúcou v špecifických prostrediach (klub, súkromná oslava, krčma, diskotéka, koncert). Naopak, prekvapujúco málo sa drogy ponúkajú v byte dílera či na iných verejných miestach.

Tabuľka č. 4

Kde v akom prostredí vám naposledy ponúkli zadarmo alebo na predaj nelegálnu drogu	**vek 15-64**		**vek 15-34**	
	rok 2010	**rok 2015**	**rok 2010**	**rok 2015**
u vás doma	0,3	0,6	1,8	0,8
v byte dílera	0,4	0,5	1,1	0,9
na súkromnej oslave, párty	6,4	**7,6**	20,1	**13**
na verejnom mieste (ulica, park, stanica)	6,3	5,5	13	9,4
na pracovisku	0,7	1	2,2	1,2
v škole, na univerzite	3	3,5	5	6,6
v krčme, bare, reštaurácii, kaviarni	7,6	**6,9**	14,1	**10,2**
v klube, na diskotéke	10,1	**9,7**	21,5	**18,1**
na koncerte, hudobnom festivale	3,8	4,9	10,6	8,9
cez internet	1,1	0,7	1,8	1,3
na internáte, ubytovni	2,5	2,8	6,2	4,8
inde	0,3	0,3	0,8	0,1
nikdy mi nebola ponúknutá žiadna droga	72,1	70,7	55,2	51,7

2. Hodnotenie drogovo závislých

Slovenská verejnosť dlhodobo vníma drogovo závislých ľudí predovšetkým ako chorých ľudí (68,4%). Takmer tretina respondentov (32%) vníma drogovo závislých ľudí iba ako chorých ľudí a o niečo viac ako tretina (36,4%) ako chorých ľudí, ktorí porušujú zákony. Iba ako osoby, ktoré porušujú zákon hodnotilo drogovo závislých 11,7% populácie. Približne 7,3% respondentov nepovažuje drogovo závislých ani za osoby porušujúce zákon ani za chorých. (Pozri Tabuľku č. 5). Vek respondentov nezohráva pri hodnotení drogovo závislých ľudí veľkú úlohu.

Odpovede na túto otázku z aktuálneho výskumu nie sú priamo porovnateľné s predchádzajúcim výskumom z roku 2010 pretože v odpovediach pribudla možnosť „ani jedna z týchto možností“. Napriek tomu však môžeme konštatovať, že celkové rozloženie odpovedí sa v období rokov 2010 – 2015 zásadnejšie nezmenilo.

Tabuľka č. 5

Ako vnímate drogovo závislých ľudí?	vek 15-64	vek 15-34
skôr ako osoby, ktoré porušujú zákon	11,7	11,8
skôr ako chorých ľudí	32	31,6
ani ako chorých, ani ako tých, ktorí porušujú zákon	7,3	8
aj ako chorých ľudí, aj ako ľudí porušujúcich zákony	**36,4**	**35,2**
ani jedna z týchto možností	7,4	8,3
neviem	5,3	5

Tieto výsledky korešpondujú i z predchádzajúcimi zisteniami, kde boli dlhodobo (v rokoch 1994 – 2006) drogovo závislí považovaní predovšetkým za chorých ľudí. V týchto výskumoch však boli položené trocha iné otázky, preto sa nedajú priamo porovnať s najnovšími zisteniami. Pre ilustráciu však môžeme uviesť, že v roku 2006 drogovo závislých považovalo za chorých ľudí 58,6% respondentov, za výstredné osoby nespokojné s prevládajúcim spôsobom života 54,% respondentov a za kriminálne živly 36,6% respondentov.

3. Akceptácia užívania drog

Zaujímavým okruhom otázok pri skúmaní problematiky užívania drog je aj spoločenská akceptácia vybraných návykových látok. Bežne sa stretávame s tým, že hoci alkohol odborníci považujú za jednu z najnebezpečnejších a najdevastujúcejších návykových látok, verejnosť alkohol za nebezpečnú látku nepovažuje a jeho užívanie sa vo všeobecnosti bez problémov toleruje.

Spoločenská akceptácia užívania drog bola skúmaná otázkou „Viete mi povedať, či Vám takéto správanie u druhých prekáža?“, s rôznymi variantmi odpovedí. (Pozri Tabuľku č. 6). Najtolerovanejším užívaním drog (spomedzi ponúknutých možností) je pravidelné mierne užívanie alkoholu (piť jeden alebo dva poháriky alkoholu niekoľkokrát týždenne neprekáža 45,7% respondentom). Podobne tolerovaná je i ďalšia legálna droga – nikotín. Fajčiť 10 a viac cigariet denne neprekáža 42,8% respondentov. Medzi nelegálnymi drogami najviac neprekáža experimentovanie s marihuanou (14,8%), nasleduje extáza (9,1%), nové látky s účinkami podobnými drogám (6,2%) a heroín (4,7%).

Tabuľka č. 6

Jednotliví ľudia v rôznej miere schvaľujú alebo neschvaľujú správanie druhých ľudí. Prekáža Vám takéto správanie u druhých?

Vek 15-64	**Neprekáža mi to**	Neschvaľujem	**Zásadne neschvaľujem**	Neviem
vyskúšať raz alebo dvakrát extázu	9,1	27,5	**61,7**	1,7
vyskúšať raz alebo dvakrát heroín	4,7	24,9	**69,2**	1,3
fajčiť 10 a viac cigariet denne	**42,8**	32,6	**23,7**	0,9
piť jeden alebo dva poháriky alkoholu niekoľkokrát týždenne	**45,7**	30,5	**22,4**	1,4
fajčiť príležitostne marihuanu alebo hašiš	14,8	28,9	**54,7**	1,7
vyskúšať raz alebo dvakrát nové látky s účinkami podobnými drogám	6,2	27,3	**64,3**	2,2

Tabuľka č. 7 prezentuje rozloženie odpovedí na rovnakú otázku v subpopulácii 15 -34 ročných respondentov. Z údajov v tabuľke vyplýva, že v tejto vekovej kategórii je užívanie drog tolerovanejšie. Pri legálnych drogách (alkohol, nikotín) nie sú rozdiely príliš veľké. Mladší respondenti však v porovnaní s celou populáciou výrazne viac tolerujú užívanie nelegálnych drog, predovšetkým marihuany. Takmer štvrtine (24,2%) mladých ľudí nevadí príležitostné fajčenie marihuany alebo hašišu a 14,7% nevadí experimentovanie s extázou.

Tabuľka č. 7

Jednotliví ľudia v rôznej miere schvaľujú alebo neschvaľujú správanie druhých ľudí. Prekáža Vám takéto správanie u druhých?				
Vek 15-34	Neprekáža mi to	Neschvaľujem	**Zásadne neschvaľujem**	Neviem
vyskúšať raz alebo dvakrát extázu	14,7	31	**52,4**	1,9
vyskúšať raz alebo dvakrát heroín	7,5	28,2	**62,9**	1,4
fajčiť 10 a viac cigariet denne	**46,6**	31,4	**21,1**	1
piť jeden alebo dva poháriky alkoholu niekoľkokrát týždenne	**48,4**	30,1	**19,8**	1,7
fajčiť príležitostne marihuanu alebo hašiš	**24,2**	30,6	**43,3**	1,8
vyskúšať raz alebo dvakrát nové látky s účinkami podobnými drogám	9,6	31,5	**56,5**	2,4

Výsledky odpovedí máme k dispozícii i z podobnej otázky z výskumu NMCD z roku 2010, takže môžeme analyzovať i isté trendy, ktoré naznačuje Tabuľka č. 8 v ktorej sme kvôli prehľadnosti sledovali iba odpovede „neprekáža mi to“. Z tabuľky vyplýva, že vo všeobecnosti narastá najmä akceptácia fajčenia viac ako 10 cigariet denne a klesá akceptácia experimentovania s extázou. Špecificky medzi mladými ľuďmi (15-34 rokov) rastie akceptácia pravidelného pitia alkoholu a tiež príležitostného fajčenia marihuany (z 20,4% odpovedí „neprekáža mi to“ v roku 2010 na 24,2% v roku 2015, pričom v bratislavskom kraji až takmer tretina (32,4%) mladých v súčasnosti akceptuje príležitostné fajčenie marihuany alebo hašiša).

Tabuľka č. 8

Jednotliví ľudia v rôznej miere schvaľujú alebo neschvaľujú správanie druhých ľudí. Prekáža Vám takéto správanie u druhých? Odpovede "neprekáža mi to"	vek 15-64, rok 2010	vek 15-64, rok 2015	vek 15-34, rok 2010	vek 15-34, rok 2015
vyskúšať raz alebo dvakrát extázu	13,2	9,1	19,5	14,7
fajčiť 10 a viac cigariet denne	37,7	42,8	39,6	46,6
piť jeden alebo dva poháriky alkoholu niekoľkokrát týždenne	45,7	45,7	43,8	48,4
fajčiť príležitostne marihuanu alebo hašiš	13,4	14,8	20,4	24,2

Výskumy v predchádzajúcom období obsahovali podobnú, mierne inak naformulovanú otázku, kde sa vo variantoch odpovedí používali formulácie „veľmi ich odsudzujem“, „viac ich odsudzujem ako neodsudzujem“, „viac ich neodsudzujem ako odsudzujem“, „vôbec ich neodsudzujem“ a „sú mi ľahostajní“. Tieto varianty odpovedí boli zamerané priamo na osobu užívateľa, čo dôležitý významový rozdiel oproti v súčasnosti používaným formuláciám, ktoré skúmali postoje k správaniu a nie k osobám a navyše sú naformulované oveľa miernejšie (teraz „neschvaľujem“, predtým „odsudzujem“). Výsledky predchádzajúcich výskumov teda nie sú priamo porovnateľné s najnovšími výskumami. Môžeme, však konštatovať, že popísané rozdiely medzi celou populáciou Slovenska a populáciou mládeže a mladých dospelých platili i v predchádzajúcich výskumoch. Najvýraznejším trendom v období od roku 1998 je pritom nárast tolerancie príležitostného užívania marihuany, pričom tento nárast bol najmarkantnejší u mládeže.

4. Dostupnosť drog

Dostupnosť drog môže byť významným indikátorom nielen pre rozšírenosť drog v populácii, ale i pre úspešnosť drogovej politiky v represívnej oblasti, ktorá je zameraná na ponuku drog. Otázky kladené k tejto problematike sú pochopiteľne respondentmi vnímané veľmi citlivo. Pravdivosť odpovedí môže byť predovšetkým vo výskumoch založených na tradičnom face to face rozhovore anketára s respondentom veľmi diskutabilná. Istú výhodu tu majú výskumy ESPAD, ktoré sa uskutočňujú anonymným vypĺňaním dotazníka.

Vo výskume NMCD boli respondenti dopytovaní, aké ťažké by pre nich bolo (ak by chceli) zohnať v priebehu 24 hodín niektoré z nasledujúcich drog: marihuana, hašiš, kokaín, heroín, LSD, extáza, pervitín a nové látky s účinkami podobnými drogám (NPL). Výsledky uvádzame v Tabuľke č. 9.

Najdostupnejšou drogou je na Slovensku marihuana ktorú by ľahko (zrátané odpovede „dosť ľahké“ a „veľmi ľahké“) vedela zohnať viac ako štvrtina respondentov (26,5%). Nasledujú o niečo menej dostupné drogy hašiš a extáza (ľahko by ich vedelo zohnať 12,2% respondentov). Pervitín by ľahko vedelo zohnať 11,2% respondentov, LSD 8%, nové látky podobné drogám 7,9%, kokaín 7,8% a najmenej dostupnou drogou je heroín, ktorý by vedelo ľahko zohnať 7,1% respondentov a naopak bolo by to nemožné pre 46,9% respondentov.

Tabuľka č. 9

Aké ťažké by bolo pre Vás - v prípade, že by ste chceli - v priebehu 24 hodín zohnať niektorú z nasledujúcich drog:								
	celá populácia 15 - 64							
	marihuana	hašiš	pervitín	kokaín	heroín	LSD	extáza	NPL
bolo by to nemožné	33	41,9	43,2	46,6	46,9	46	43,1	45,4

bolo by to veľmi ťažké	12	14,1	14,9	14,9	15	15,3	14,8	14,6
bolo by to dosť ťažké	10	10,6	10	9,7	9,6	9	9,3	8,3
bolo by to dosť ľahké resp. nebolo by to až také ťažké	14,6	7,8	6,9	4,9	4,4	5	7,3	4,6
bolo by to veľmi ľahké resp. vôbec by to nebolo ťažké	11,9	4,4	4,3	2,9	2,7	3	4,9	3,3
neviem posúdiť	18,5	21,2	20,7	21,1	21,3	21,7	20,6	23,9

Mladší respondenti vo veku 15-34 rokov uvádzajú vo všeobecnosti vyššiu dostupnosť drog ako naznačuje Tabuľka č. 10. V tejto vekovej kategórii by bolo dosť alebo veľmi ľahké zohnať marihuanu pre 41,8% respondentov, extázu pre 18,3% respondentov a pervitín pre 16,4% respondentov. I v tejto vekovej kategórii je najťažšie dostupnou drogou heroín, nemožné zohnať ho by bolo pre 42,6% respondentov.

Tabuľka č. 10

Aké ťažké by bolo pre Vás - v prípade, že by ste chceli - v priebehu 24 hodín zohnať niektorú z nasledujúcich drog:

	Mladí dospelí 15 - 34							
	marihuana	hašiš	pervitín	kokaín	heroín	LSD	extáza	NPL
bolo by to nemožné	22,1	34,9	36,2	42,2	42,6	41	35,9	40,6
bolo by to veľmi ťažké	11,1	15,7	16,8	17,5	17,6	17,8	17,2	17
bolo by to dosť ťažké	11,3	14,2	13,7	12,5	12,8	12,1	12,2	10,9
bolo by to dosť ľahké resp. nebolo by to až také ťažké	**22**	**11,4**	**10,2**	**7,2**	**6,3**	**7,2**	**11**	**6,4**
bolo by to veľmi ľahké resp. vôbec by to nebolo ťažké	**19,8**	**6,6**	**6,2**	**3,6**	**3,4**	**4,2**	**7,3**	**4**
neviem posúdiť	13,7	17,3	16,9	16,9	17,3	17,7	16,4	21,1

Veľmi zaujímavé sú však i výsledky z hľadiska regionálnej dostupnosti drog pre mladých ľudí vo veku 15-34 rokov. Tieto výsledky, ktoré uvádzame v Tabuľke č. 11, kde sú zrátané odpovede „dosť ľahké“ a „veľmi ľahké“ naznačujú, že v Bratislavskom kraji nie sú v rámci Slovenska drogy pre mladých ľudí ani zďaleka najdostupnejšie. Marihuana je pre mladých ľudí najdostupnejšia v Nitrianskom (55,4%) a Banskobystrickom (44,1%) kraji, Pervitín v Nitrianskom (23,4%) a Trnavskom (19,2%) kraji a extáza v Nitrianskom (24,9%) a Banskobystrickom (20,9%) kraji.

Tabuľka č. 11

Aké ťažké by bolo pre Vás - v prípade, že by ste chceli - v priebehu 24 hodín zohnať niektorú z nasledujúcich drog:								
	Mladí dospelí 15 - 34, zrátané odpovede dosť ľahké + veľmi ľahké							
	marihuana	hašiš	pervitín	kokaín	heroín	LSD	extáza	NPL
Bratislavský kraj	40	19,5	15,5	13	10,3	10,5	19,9	9,9
Trnavský kraj	38,8	21,1	19,2	16	15,8	16,4	18,8	14,8
Trenčiansky kraj	42,5	15,8	16,2	8,9	8,3	12,2	18,6	8
Nitriansky kraj	55,4	23,4	22,2	11	11	13,8	24,9	14,3
Žilinský kraj	39,7	15,5	12,8	7,3	6,5	7,5	11	6,5
Banskobystrický k.	44,1	17,9	17,2	12,5	9,6	11,6	20,9	9
Prešovský kraj	35,4	14,8	12,9	7,3	7,5	8,5	15,8	10
Košický kraj	40,2	18,7	17,1	11	10,8	12	18,5	12

5. Rizikovosť drog

Rizikovosť drog bola v aktuálnom prieskume NMCD skúmaná s trocha inak naformulovanými otázkami ako v predchádzajúcich výskumoch, takže vytvoriť časové porovnanie a určiť vývojové trendy nie je v tomto prípade možné. Môžeme však v Tabuľke č. 12 uviesť aktuálne výsledky vnímanej rizikovosti niektorých drog, z ktorých vyplýva, že respondenti pokladajú za veľké riziko experimentovanie s pervitínom (69,4% pokladá za veľké riziko vyskúšať ho raz alebo dvakrát), extázou (58,4% pokladá za veľké riziko vyskúšať ju raz alebo dvakrát) ako i s novými látkami podobnými drogám (67,5% pokladá za veľké riziko vyskúšať ich raz alebo dvakrát). Ako pomerne rizikové je posudzované i príležitostné fajčenie marihuany (za veľké riziko to pokladá až 53,1% respondentov). Naopak, legálne drogy ako alkohol a nikotín sú posudzované ako oveľa menej rizikové.

Tabuľka č. 12

Aké veľké je podľa Vás riziko, že si ľudia môžu uškodiť (fyzicky alebo inak), v prípade, že:					
	celá populácia 15-64				
	žiadne riziko	mierne riziko	stredné riziko	veľké riziko	neviem
vyskúšať raz alebo dvakrát extázu	2,6	11,3	21,5	58,4	6,2
vyskúšať raz alebo dvakrát pervitín	1,2	6,5	17,1	69,4	5,8
fajčiť 10 a viac cigariet denne	7,2	28	34,5	28,5	1,8
piť jeden alebo dva poháriky alkoholu niekoľkokrát týždenne	9,7	29,1	33,4	26,2	1,6
fajčiť príležitostne marihuanu alebo hašiš	3,5	13	26,5	53,1	3,9
Vyskúšať raz alebo dvakrát nové látky s účinkami podobnými drogám	1	4,9	21	67,5	5,7

Mladí ľudia vo veku 15-34 rokov vo všeobecnosti posudzujú užívanie legálnych i nelegálnych drog ako menej rizikové (pozri Tabuľku č. 13). Z výsledkov tak napríklad

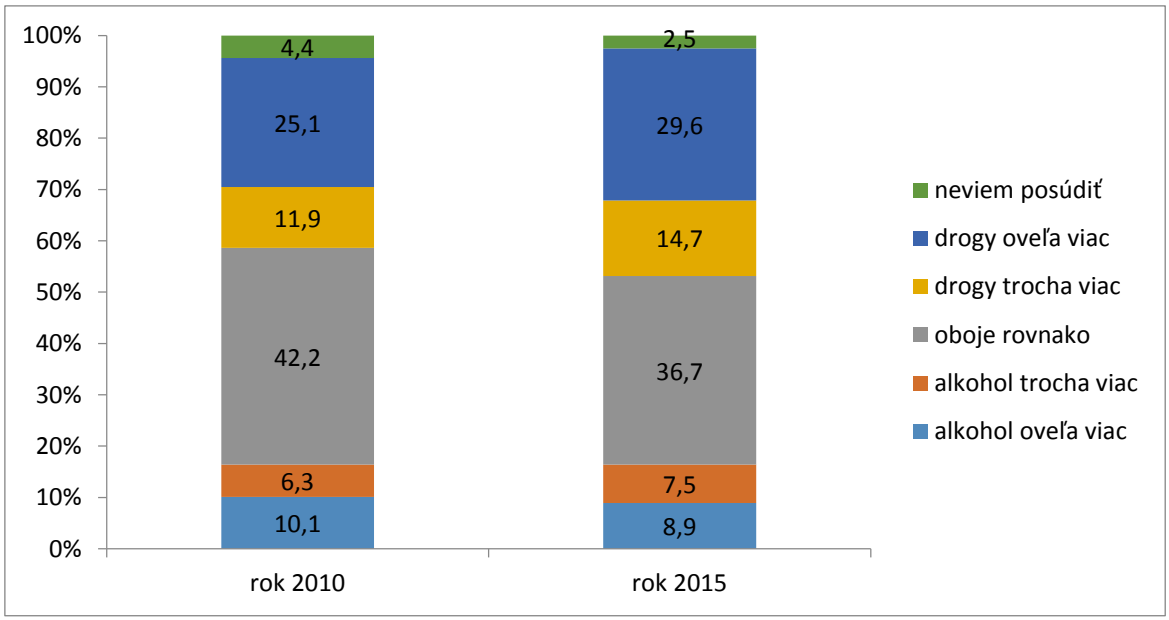
vyplýva, že až 26,3% mladých ľudí pokladá za malé alebo len mierne riziko príležitostné fajčenie marihuany alebo hašiša.

Tabuľka č. 13

Aké veľké je podľa Vás riziko, že si ľudia môžu uškodiť (fyzicky alebo inak), v prípade, že:					
Mladí dospelí 15-34	žiadne riziko	mierne riziko	stredné riziko	veľké riziko	neviem
vyskúšať raz alebo dvakrát extázu	4,5	17	25,7	48,2	4,6
vyskúšať raz alebo dvakrát pervitín	1,9	9,2	21,1	63,6	4,3
fajčiť 10 a viac cigariet denne	8,3	30,6	34	25,6	1,5
piť jeden alebo dva poháriky alkoholu niekoľkokrát týždenne	10,7	32	32,8	23	1,5
fajčiť príležitostne marihuanu alebo hašiš	6,4	19,9	28,6	42,5	2,7
Vyskúšať raz alebo dvakrát nové látky s účinkami podobnými drogám	1,6	7,3	24,4	61,3	5,4

Na otázku „Čo spôsobuje v spoločnosti viac problémov – alkohol alebo drogy?“ odpovedali respondenti najčastejšie, že oboje rovnako (Graf č.1) Viac problémov v spoločnosti podľa respondentov spôsobujú drogy (44,3% zrátaných odpovedí trocha viac a oveľa viac). Iba 16,4 % respondentov (zrátané odpovede trocha viac a oveľa viac) si myslí, že viac problémov spôsobuje alkohol. Pri tejto otázke sme nezaznamenali významnejší rozdiel v odpovediach medzi mladšími a staršími respondentmi. V porovnaní s výsledkami z roku 2010 narástol podiel respondentov, ktorí prisudzujú drogám viac problémov a naopak klesol podiel respondentov, ktorí si myslia, že alkohol aj drogy spôsobujú v spoločnosti rovnako veľa problémov.

Graf č.1 Čo, podľa Vás, spôsobuje viac problémov v spoločnosti - alkohol alebo drogy? Vek 15-64.

Za najväčšie nebezpečenstvá užívania drog, ktoré ohrozujú ich osobne alebo ich blízke okolie respondenti považujú predovšetkým šírenie vírusu HIV/AIDS (37,2%), rast kriminality (37,7%) a sociálne problémy (nezamestnanosť, rozpad rodiny, sociálne vylúčenie) užívateľa

drog (35%). (Tabuľka č. 14) Výraznejšie rozdiely medzi mladšími a staršími respondentmi sa nepotvrdili.

V predchádzajúcom výskume NMCD z roku 2010 bola otázka naformulovaná trocha inak (pýtala sa na hlavné problémy užívania drog vo všeobecnosti a nemierila k osobe či blízkemu okoliu respondenta) a preto priame porovnanie nie je možné. Napriek tomu môžeme konštatovať, že výsledky sú dosť podobné s tým rozdielom, že v roku 2010 boli hlavné nebezpečenstvá pokladané predovšetkým sociálne problémy a až potom zdravotné problémy a rast kriminality.

Tabuľka č. 14

Do akej miery vnímate dôsledky užívania drog ako nebezpečenstvo, ohrozenie pre Vás osobne a pre Vaše blízke okolie					
	vek 15 - 64				
	najmenšie	malé	stredné	dosť veľké	najväčšie
strata osobnosti užívateľa drog	0,9	5,8	17	49,5	26,8
zdravotné problémy užívateľa drog	0,9	5,3	15,6	48	30,2
sociálne problémy (nezamestnanosť, rozpad rodiny, sociálne vylúčenie) užívateľa drog	0,8	4,8	15	44,3	35
šírenie vírusu HIV/AIDS, hepatitídy	0,9	4,8	15,1	**39,3**	**39,8**
finančné straty pre spoločnosť	1,6	6	20,6	44,5	27,3
rast kriminality	**0,6**	**3,3**	**15**	**43,4**	**37,7**

6. Drogová politika

Spolu s narastajúcou akceptáciou príležitostného fajčenia marihuany tiež narastá podpora legalizácie užívania marihuany. S výrokom *„Užívanie marihuany alebo hašiša by sa ľudom malo povoliť“* úplne alebo skôr súhlasilo v aktuálnom prieskume 11,5% respondentov, čo je oproti výskumu z roku 2010 nárast o 3,8%. (Podrobné výsledky uvádza Tabuľka č. 15, Tabuľka č. 16 a Tabuľka č. 17). Naopak, miera súhlasu s povolením užívania pervitínu alebo dokonca všetkých drog je na veľmi nízkej úrovni (1,2%).

Ešte výraznejší nárast môžeme sledovať medzi mladými ľuďmi vo veku 15 – 34 rokov, kde podpora legalizácie užívania marihuany narástla z 12,5% v roku 2010 na 19,6% v roku 2015 a v Bratislavskom kraji dokonca až na 30,8%.

Tabuľka č. 15

Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcim výrokom: "Užívanie nasledujúcej drogy by sa malo ľuďom povoliť"	**vek 15-64**		
	marihuana	pervitín	všetky drogy
úplne súhlasím	**3,2**	0,3	0,3
skôr súhlasím	**8,3**	0,9	0,9
rovnako súhlasím ako nesúhlasím	**11,4**	3	2,8
skôr nesúhlasím	**18,8**	13,2	11,2
vôbec nesúhlasím	**58,3**	82,6	84,8

Tabuľka č. 16

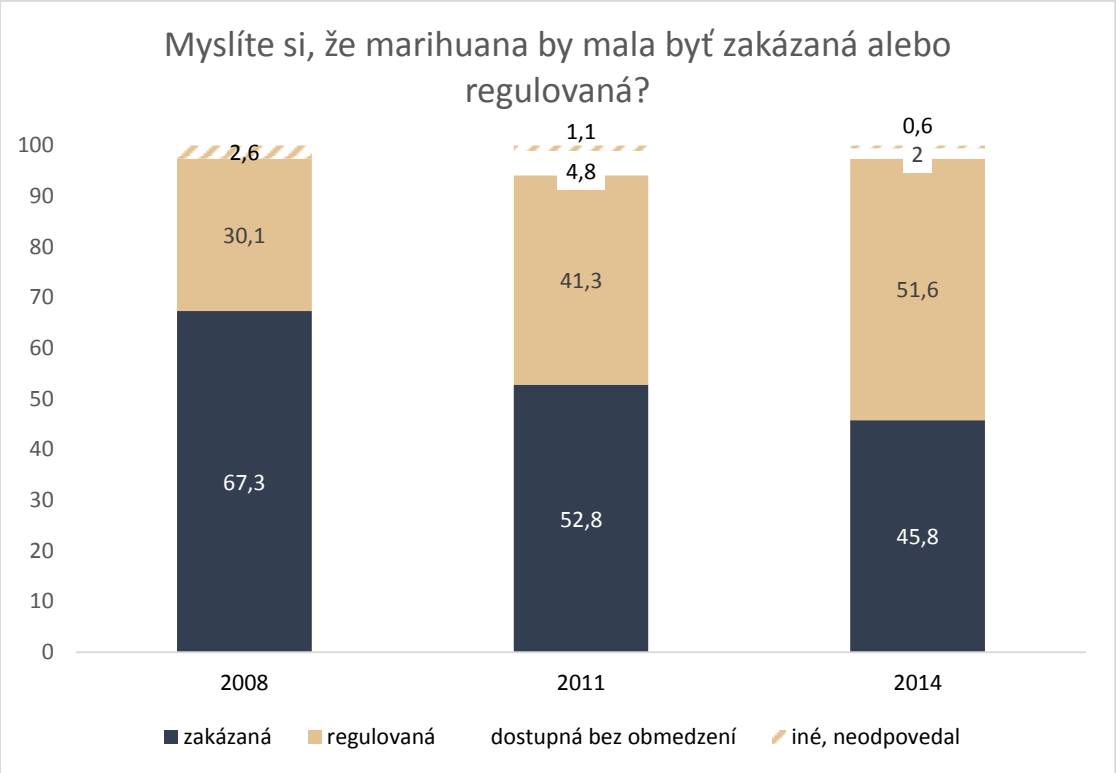
Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcim výrokom: "Užívanie nasledujúcej drogy by sa malo ľuďom povoliť"			
	vek 15-34		
	marihuana	pervitín	všetky drogy
úplne súhlasím	**6,1**	0,6	0,6
skôr súhlasím	**13,5**	1,6	1,4
rovnako súhlasím ako nesúhlasím	**13,6**	4,2	3,9
skôr nesúhlasím	**19,6**	15,9	13,8
vôbec nesúhlasím	**47,1**	77,7	80,3

Tabuľka č. 17

Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcim výrokom: "Užívanie marihuany by sa malo ľuďom povoliť"				
	vek 15-64		**vek 15-34**	
	rok 2010	rok 2015	rok 2010	rok 2015
úplne súhlasím	**2**	**3,2**	**3,8**	**6,1**
skôr súhlasím	5,7	8,3	8,7	13,5
rovnako súhlasím ako nesúhlasím	11,4	11,4	14	13,6
skôr nesúhlasím	24,7	18,8	26,1	19,6
vôbec nesúhlasím	56,1	58,3	47,4	47,1

Tento trend potvrdzujú i výsledky výskumov Flash Eurobarometra z rokov 2008, 2011 a 2014 zameraných na mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov. Znenie otázky bolo trocha iné ako vo výskume NMCD: *„Predaj drog, ako sú napríklad konope/marihuana, kokaín, extáza a heroín, je vo všetkých členských štátoch Európskej únie oficiálne zakázaný. Predaj zákonom povolených látok, ako sú napríklad alkohol a tabak, nie je zakázaný, ale je vo všetkých krajinách EÚ regulovaný. To znamená napríklad zavedenie minimálnej hranice veku kupujúceho, zavedenie limitov koncentrácie aktívnych zložiek alebo predaj na licenciu prostredníctvom lekární. Myslíte si, že nasledujúce látky by mali byť zakázané alebo by mali byť regulované? Marihuana.“* Z výsledkov, ktoré sú znázornené v Grafe č. 2 vyplýva, že výrazne klesá podpora úplného zákazu predaja marihuany (z 67,3% v roku 2008 na 45,8% v roku 2014) a naopak stúpa podpora regulovaného predaja marihuany (z 30,1% v roku 2008 na 51,6% v roku 2014). V súčasnosti teda mladí ľudia vo veku 15 – 24 rokov na Slovensku väčšinovo preferujú regulovaný predaj marihuany, podpora jej prohibície je menšinová. Podobný posun v názoroch mladých ľudí nastal v sledovanom období vo väčšine krajín EÚ, slovenskí respondenti podporujú však i v porovnaní s respondentmi z iných krajín EÚ výrazne viac reguláciu ako zákaz (priemer krajín EÚ28 je 53% zákaz, 45% regulácia, 1% marihuana dostupná bez obmedzení) a paradoxne zastávajú podobné názory ako napríklad mládež v Holandsku.

Graf č. 2: Marihuana by mala byť zakázaná alebo regulovaná? Vek 15-24 rokov (Zdroj: Flash Eurobarometer No. 233, 330, 401).

Odpovede respondentov či úplne zakázať alebo regulovať predaj ďalších nelegálnych drog (heroín, kokaín, extáza) sa výrazne väčšinovo prikláňajú k zákazu (z nich najvýraznejšiu podporu regulovaného predaja má extáza – 10%).

Verejná mienka k drogovej politike má významný vplyv na rozhodovanie politikov aké opatrenia v tejto oblasti podporovať. Pri hodnotení drogovej politiky je dôležité tiež sledovať i to, do akej miery ju verejnosť pozná. V našom prieskume významná časť (43,1%) respondentov uviedla, že nepozná buď samotnú protidrogovú stratégiu (20,3%) alebo jej konkrétne opatrenia (22,8%). Za účinné alebo väčšinou účinné považuje opatrenia prijaté v rámci Protidrogovej stratégie iba 17,3% respondentov, čo však v porovnaní s rokom 2010 predstavuje malý nárast o 3,6%. (Pozri Tabuľku č. 18).

Tabuľka č. 18

Považujete opatrenia prijaté na Slovensku v rámci protidrogovej stratégie v oblasti prevencie, liečby, resocializácie, represie, znižovania poškodení za účinné?	**rok 2010**	**rok 2015**
áno, účinné	3,8	5,2
väčšinou áno	9,9	12,1
väčšinou nie	**20,5**	**19,9**
nie, neúčinné	**19,6**	**19,7**
neviem posúdiť, nepoznám konkrétne opatrenia protidrogovej stratégie	26,8	22,8
neviem posúdiť, nepoznám protidrogovú stratégiu	19,4	20,3

Slovenská verejnosť považuje za najúčinnejšie riešenie drogovej problematiky prísne protidrogové zákony (46,4%), prevenciu (46,2%), zvýšenie aktivity polície a colnej kontroly v oblasti boja proti drogám (41,4%), nútenú liečbu drogovo závislých (39,1%), sociálnu

pomoc (29,9%) a zdravotnú starostlivosť (27,5%). (Pozri Tabuľku č. 19) Zdá sa, že rozdiely v názoroch na najúčinnejšie opatrenia protidrogovej politiky medzi celou populáciou a mládežou a mladými dospelými nie sú príliš veľké.

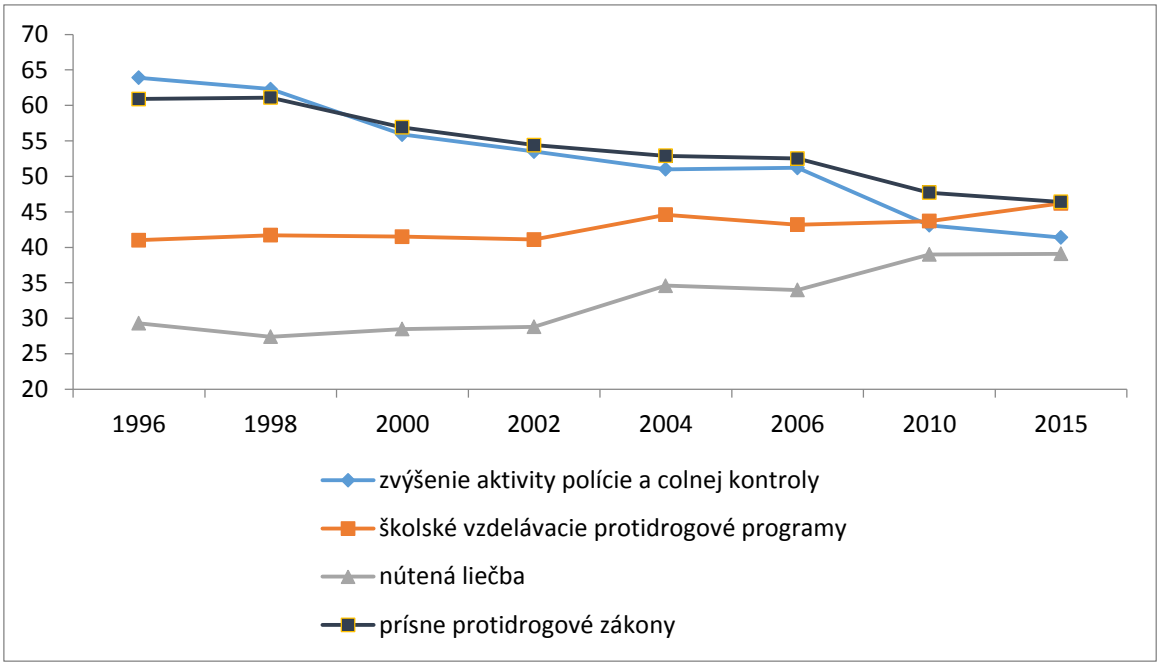
Pri porovnaní vývoja názorov na najúčinnejšie opatrenia pri riešení drogovej politiky medzi rokmi 2010 a 2015 môžeme konštatovať, že **najväčší vzostup pri posudzovaní zaznamenala zdravotná starostlivosť (z 21,8% na 27,5%) a prevencia (z 43,7% na 46,2%)**. Naopak, klesá mierne podpora represívnych opatrení ako prísne protidrogové zákony a zvýšenie aktivity polície a colnej kontroly.

Tabuľka č. 19

Aké opatrenia by boli podľa Vás najúčinnejšie pri riešení drogovej problematiky?		
	rok 2010	**rok 2015**
sociálna pomoc (služby špecializovaných centier, terénna starostlivosť)	29,3	29,9
prísne protidrogové zákony a ich uplatňovanie	47,7	46,4
prevencia (napr. vzdelávacie programy pre deti a rodičov, vzdelávanie v školách)	43,7	46,2
zvýšenie aktivity polície a colnej kontroly v oblasti boja proti drogám	43,1	41,4
zdravotná starostlivosť (dobrovoľná liečba, zdravotnícke služby)	21,8	27,5
nútená/nariadená liečba drogovo závislých ľudí	39	39,1
iná odpoveď	2,2	2,2
neviem	6,7	7,9

Zdá sa, že trend klesajúcej podpory represívnych opatrení je dlhodobejší. Tento trend od roku 1998 zachytáva Graf č. 3. V rokoch 1998 - 2006 bola v prieskumoch trocha inak naformulovaná otázka ("opatrenia pre najúčinnejšie zastavenie šírenia drogovej závislosti") a od roku 2010 ju nahradila formulácia: „Aké opatrenia by boli podľa Vás najúčinnejšie pri riešení drogovej problematiky?“ Pre túto zmenu nie je vývoj do roku 2006 úplne korektne porovnateľný s údajmi z výskumov z rokov 2010 a 2015, pretože zatiaľ čo skoršia verzia otázky chápala drogový problém užšie – ako problém drogovej závislosti, súčasná verzia v sebe zahŕňa širokú oblasť problémov spojených s užívaním drog. I napriek tomuto významnému obmedzeniu graf pre ilustratívnosť uvádzame i s niektorými údajmi z rokov 2010 a 2015. Z grafu je zrejmé, že slovenská verejnosť preferuje opatrenia zamerané na zníženie ponuky drog. Represívne opatrenia ako zvýšenie aktivity policajtov a colníkov a prísnejšie protidrogové zákony sú síce najpopulárnejšie, ale ich podpora dlhodobo klesá. Naopak, stúpa podpora preventívnych kampaní, ale i nútenej liečby drogovo závislých.

Graf č. 3 Vývoj názorov na účinné opatrenia pri riešení drogovej problematiky v rokoch 1996 -2015 (1996 -2006 prieskumy zrušeného Ústavu pre výskum verejnej mienky pri ŠÚ SR; 2010 a 2015 prieskumy NMCD)

Významným nástrojom drogových politík sú opatrenia tzv. harm reduction, teda opatrenia, ktoré sa nezameriavajú priamo na zníženie užívania drog, ale skôr na zmiernenie negatívnych následkov užívania drog. K najrozšírenejším opatreniam harm reduction patrí program bezplatnej výmeny injekčných striekačiek pre užívateľov drog. Názory verejnosti na to, či by mali drogovo závislí dostávať zadarmo, resp. za minimálnu úhradu injekčné ihly a sterilné striekačky skúmal i aktuálny výskum NMCD. Podľa výsledkov menšia časť spoločnosti (40,9% ak spočítame odpovede „mali by ich dostávať“ a „asi by ich mali dostávať“) súhlasí s týmto opatrením a väčšia časť (44,6% ak spočítame odpovede „asi by ich nemali dostávať“ a „nemali by ich dostávať“) s ním nesúhlasí. **Zároveň tiež môžeme konštatovať, že v porovnaní s rokom 2010 (o 5,6%) narástol podiel respondentov, ktorí sú presvedčení, že drogovo závislí ľudia by nemali dostávať injekčné ihly a sterilné striekačky. (Pozri Tabuľku č. 20)**

Tabuľka č. 20

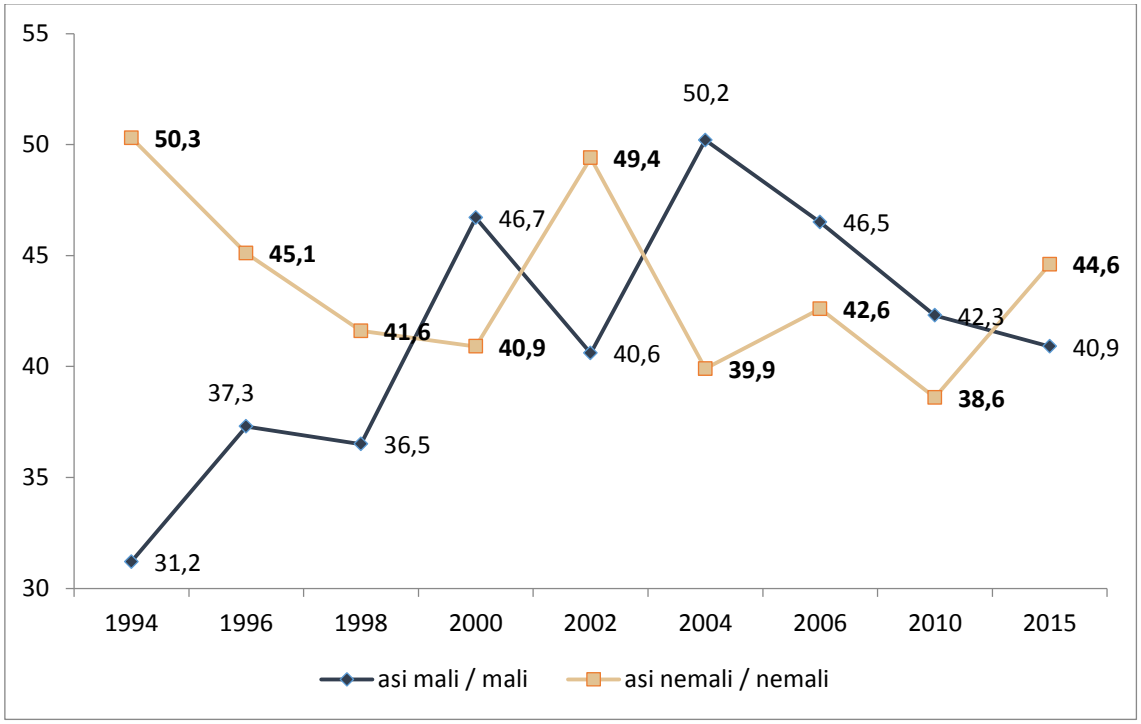
Myslíte si, že by drogovo závislí ľudia mali alebo nemali dostávať zadarmo či za minimálnu úhradu injekčné ihly a sterilné striekačky, aby sa predišlo prenosu infekcií HIV/AIDS, hepatitídy a ďalším chorobám?

	rok 2010	**rok 2015**
mali by ich dostávať	17,6	17,8
asi by ich mali dostávať	24,7	23,1
asi by ich nemali dostávať	11,9	12,3
nemali by ich dostávať	**26,7**	**32,3**
neviem posúdiť	19,1	14,5

Vývoj podpory pre toto opatrenie znázorňuje Graf č. 4 v ktorom sú zrátané odpovede "mali by ich dostávať" a "asi by ich mali dostávať" a tiež odpovede "asi by ich nemali dostávať" a "nemali by ich dostávať". Z grafu je zrejmé, že do roku 2004 podpora opatrenia stúpala a

odvtedy kontinuálne mierne klesá**.** Slovenská verejnosť tak postupne prešla od väčšinového odmietania programov výmeny ihiel k jeho miernej podpore aby sa zase vrátila k jeho miernemu odmietaniu. Aktuálny výskum z roku 2015 zároveň naznačuje potvrdenie trendu, pretože už od roku 2004 kontinuálne klesá podpora tohto opatrenia harm reduction (z 50,2% za toto obdobie o takmer 10% na 40,9% v roku 2015).

Graf č.4 : Myslíte si, že by drogovo závislí ľudia mali alebo nemali dostávať zadarmo či za minimálnu úhradu injekčné ihly a sterilné striekačky, aby sa predišlo prenosu infekcií HIV/AIDS, hepatitídy B a ďalším chorobám? (sčítané odpovede asi mali/mali a asi nemali /nemali)

Frekvencie odpovedí na otázku: „Uveďte prosím, kam, resp. na koho by ste sa obrátili v prvom rade, keby ste zistili, že Vaše dieťa užíva drogy alebo keby Vám hrozilo nebezpečenstvo závislosti na drogách?“ zobrazuje Tabuľka č. 21. Výsledky aktuálneho výskumu prezrádzajú, že najviac oslovených v súbore (36,9%) by sa obrátilo na špecializované zariadenie - centrum pre liečbu drogových závislostí. Vo všeobecnosti však možno konštatovať, že respondenti by vyhľadali pomoc predovšetkým u odborníkov, či vo forme inštitúcie (CPLDZ), alebo iných profesionálov, ktorí sa zaoberajú drogovou závislosťou. Menší počet respondentov by vyhľadal pomoc u svojej rodiny, známych, alebo na iných miestach. K podobným výsledkom dospeli i predchádzajúce prieskumy.

Tabuľka č. 21

Uveďte prosím, kam, resp. na koho by ste sa obrátili v prvom rade, keby ste zistili, že Vaše dieťa užíva drogy alebo keby Vám hrozilo nebezpečenstvo závislosti na drogách?		
	rok 2010	**rok 2015**
na špecializované zariadenie – na centrum pre liečbu drog. závislostí	**47,5**	**36,9**
na odborníka, psychiatra, psychológa, na linku dôvery, na linku nádeje	**50,3**	**33,3**
na lekára (bližšie nešpecifikovaného, na zdravotnícke zariadenie)	**28**	**26,7**
na kamaráta, priateľa, známych	10,8	11,6
na manžela/manželku, partnera/partnerku	19,1	11,5

na svojich rodičov	11,6	9,3
na súrodenca, na ďalšieho člena rodiny	8,4	7,1
na políciu	4,1	5,4
na školu, na vedenie školy, na učiteľa	5,8	4,6
na cirkev, modlil/modlila by som sa	4,4	3,3
na nikoho, poradil/poradila by som si sám/sama	5,6	3,1
neviem, na koho by som sa obrátil/obrátila	6,9	3,1
Iná odpoveď	0,6	0

Záver

Na základe aktuálneho výskumu NMCD[1] sme analyzovali vývoj verejnej mienky na problematiku drog na Slovensku.

Medzi základné zistenia v oblasti vnímanej rozšírenosti drog, ktoré platili už pri výskume v roku 2010, patrí skutočnosť, že výrazná väčšina populácie si myslí, že situácia v oblasti užívania drog sa zhoršuje. Drogy pritom nikdy nikto neponúkol 70,7% populácie a tento podiel je i z dlhodobejšieho hľadiska (máme k dispozícii dáta približne od r. 2000) pomerne stabilný s veľmi miernym poklesom oproti predchádzajúcemu výskumu. Najčastejším miestom, kde sa drogy ponúkajú sú kluby, diskotéky, krčmy, bary a pod.

Verejnosť najviac akceptuje užívanie legálnych drog ako sú alkohol a tabak. Medzi nelegálnymi drogami je najviac akceptovaná marihuana, pričom akceptácia jej príležitostného užívania v porovnaní s výskumom z roku 2010 narastá najmä medzi mladými ľuďmi vo veku 15-34 rokov. Tento trend sa i pri porovnaní s výsledkami ďalších výskumov ukazuje ako dlhodobý. Spolu s narastaním akceptácie užívania marihuany vo vekovej kategórii 15-34 rokov narastá i akceptácia užívania alkoholu a fajčenia.

Pre viac ako štvrtinu populácie Slovenska by bolo dosť alebo veľmi ľahké v priebehu 24 hodín zohnať marihuanu - najdostupnejšiu nelegálnu drogu. Až 41,8% mladých respondentov vo veku 15-34 rokov by vedelo ľahko zohnať marihuanu do 24 hodín. Je však zaujímavé, že z hľadiska regionálnej dostupnosti rozličných nelegálnych drog pre mladých ľudí na tom nie je najhoršie podľa očakávania Bratislavský kraj, ale skôr Nitriansky a Banskobystrický kraj či Trnavský kraj.

Pri posudzovaní rizikovosti rozličných drog sa ukazuje, že respondenti za menej rizikové vo všeobecnosti pokladajú legálne drogy ako nikotín a alkohol. Z nelegálnych drog až 26,3% mladých ľudí (vek 15-34 rokov) pokladá za malé alebo len mierne riziko príležitostné fajčenie marihuany alebo hašiša.

V populácii narastá podpora legalizácie užívania marihuany (momentálne je na úrovni 11,5%), pričom tento trend je najvýraznejší medzi mladými ľuďmi (vek 15-34 rokov), kde takéto opatrenie podporuje až skoro pätina respondentov (a v Bratislavskom kraji je to dokonca až 30,8%).

Verejnosť dlhodobo pokladá za najúčinnejšie opatrenia pri riešení drogovej problematiky prísne protidrogové zákony. Rovnako však z dlhodobého hľadiska výrazne klesá trend podpory reštriktívnym opatreniam drogovej politiky (prísne protidrogové zákony, aktivita polície) a naopak stúpa podpora prevencie a zdravotnej starostlivosti. Ďalší trend naznačuje, že od roku 2004 dlhodobo klesá podpora rozdávania injekčných striekačiek a ihiel drogovo závislým ľuďom, čo môže do budúcnosti ohrozovať realizáciu tohto harm reduction opatrenia.

[1] Prevalencia drog, alkoholu a fajčenia 2015 – zadávateľ: Národné monitorovacie centrum pre drogy celoslovenský reprezentatívny prieskum užívania psychoaktívnych látok v populácii 15-64 ročných osôb; terénna fáza prieskumu 23.10-8.12.2015, realizovaná agentúrou TNS, metódou štandardizovaného interview. Počet respondentov = 8029.